

NL

**Paulo
Nazareth**
Patois / Patuá

01_02

27_04_2025

WIELS WIELS WIEL

“ Het middelpunt van de wereld ligt waar we geboren zijn. „
— Paulo Nazareth

Al meer dan vijftien jaar doorkruist Paulo Nazareth de continenten Amerika en Afrika, met zijn blote voeten stevig op de aarde. In deze onvoltooide performance onthult hij hoe koloniale machtsstructuren en het systemische racisme onze moderne wereld hebben gevormd. Met bewuste, langzame bewegingen van zijn ledematen transformeert Nazareth verplaatsing tot een krachtig medium, waarin de geschiedenis voortleeft in lichamen, talen en grenzen. In zijn tentoonstelling *Patois/Patuá* bij WIELS—een voormalige brouwerij met een rijke geschiedenis van industriële arbeid en transformatieprocessen—verweeft Nazareth verhalen, beelden en geluiden tot een gelaagd geheel dat het persoonlijke overstijgt.

De tweetalige en homofone titel van de tentoonstelling belichaamt twee krachtige symbolen van verzet die doorheen Nazareths werk resoneren. *Patois* verwijst naar niet-standaard lokale of volkstalen als vorm van verzet tegen koloniale en administratieve uniformiteit, terwijl *Patuá* verwijst naar handgemaakte amuletten die diepgeworteld zijn in Afro-Braziliaanse tradities. Deze talismannen, ooit meegebracht naar Brazilië door tot slaaf gemaakte islamitische West-Afrikanen, bevatten

spreuken in Arabisch schrift en verweefden islamitische, Afrikaanse en katholieke gebruiken tot symbolen van persoonlijke bescherming. Deze vormen van weerstand vinden een vruchtbare voedingsbodem in Brussel, een stad die officieel verdeeld is tussen Franse en Nederlandse taalgroepen, maar waar talloze andere talen naast elkaar bestaan in verschillende stadia van erkenning en (on)zichtbaarheid. *Patois* en *Patuá* worden metaforen voor hoe taal en cultuur niet alleen bescherming kan bieden, maar ook opgelegde structuren kunnen omvormen tot instrumenten van veerkracht en verzet.

De kern van dit verzet ligt in Nazareth's eigen identiteit, die hij krachtig verwoordt: "Ik ben Paulo. Mijn naam is Paulo Nazareth. Nazareth komt van de moeder van mijn moeder, Nazareth Cassiano de Jesus." Met deze naam eist hij een afkomst op die zwaar getekend is door systemisch geweld. Zijn grootmoeder, die opgesloten zat in het beruchte Barbacena Asylum—bekend als de 'Begraafplaats van de Levenden'—was een van de meer dan 60.000 slachtoffers van marteling, verwaarlozing en massale sterfte onder Braziliaanse gemarginaliseerde bevolkingsgroepen. "Nazareth zijn is mijn werk," zegt hij. "Ik begon deze voorouder mee te dragen. Mijn grootmoeder werd een soort *carranca*, zoals de figuren die Braziliaanse stuurliu beschermen op het water. Deze *Egun* ("voorouder" in Yoruba) beschermt me, loopt met me mee..."

Net als namen, die vaak verkeerd worden uitgesproken, aangepast of zelfs volledig uitgewist, belichaamt het werk van Paulo Nazareth de complexe dynamiek van migratie, assimilatie en verzet. Deze processen functioneren zowel als markeringen van uitsluiting als poorten naar voorouderlijke herinneringen. Door de naam van zijn grootmoeder als een beschermende talisman te dragen, transformeert Nazareth haar afwezigheid tot aanwezigheid en maakt hij haar tot zijn meest intieme en dierbare *patuá*. Hiermee wordt hij niet alleen een verteller, maar ook een levend archief: zijn identiteit functioneert als een vat waarin uitgewiste geschiedenissen weer opduiken om hun hedendaagse manifestaties uit te dagen.

Dit concept van levend archief krijgt duidelijke vorm in *CAM (The Immigration Cooperative)*, het doorlopende project dat de tentoonstelling opent. Hier ontmoeten we Afrikaanse gastarbeiders, van wie de verhalen in het kunstwerk verweven zijn door hun persoonlijke ervaringen met het doorlopen van de complexe immigratiesystemen van Brussel. Archiefdozen en dossiers overstijgen hun bureaucratische oorsprong en resoneren als dragers van gedeelde strijd en echo's van een collectieve geschiedenis van ontheemding en veerkracht. In deze installatie wordt migratie niet getoond als een vrije transit, maar als een voortdurende onderhandeling met zichtbare en onzichtbare grenzen en aanwezigheden.

Deze verzamelde verhalen komen krachtig tot uitdrukking in de eerste zaal van de tentoonstelling, waar metalen rasterstructuren de ruimte domineren. Dit materiaal—bekend van bouwwerven, migrantenkampen en tijdelijke nederzettingen over de hele wereld—fungeert als symbool van zowel rudimentaire afscheiding als geïmproviseerd onderdak. De structuren dragen verschillende werkgroepen en creëren een ruimte die zich verzet tegen lineaire navigatie, verwijzend naar de grenzen en drempels die migratieverhalen definiëren. De meertaligheid die Nazareths werk kenmerkt, krijgt hier vorm in een uitgebreide assemblage waarin de kunstenaar optreedt als verteller. De poëtische structuur wordt versterkt door een veelheid aan stemmen, afkomstig uit uiteenlopende tijden en plaatsen. Het zijn stemmen die vaak opereren in de grensgebieden, tussen stempels en vergunningen.

Te midden van deze gelaagde constellatie van werken valt *For Sale* op als een scherpe kritiek op de koloniale blik. In dit werk positioneert Nazareth zichzelf als een 'exotische man' en adverteert hij zijn beeltenis in verschillende talen die een complexe geschiedenis van handel en kolonisatie blootleggen. De titel, grimmig en zakelijk, hanteert de woordenschat van de vrije markt en legt de focus op de dehumaniserende manier waarop inheemse en Afrikaanse lichamen eeuwenlang werden bekeken—en verhandeld. Het werk roept bewust de erfenis op van de

beruchte etnologische tentoonstellingen (mensentuinen), zoals die in het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Brussel. Maar Nazareth doorbreekt het verwachte narratief door zijn zelf-commercialisering kritisch en strategisch te benutten. Hij weigert zijn beeld kritiekloos te laten consumeren. Door zijn 'exotische' identiteit expliciet als handelswaar aan te bieden, transformeert hij deze tot een krachtig instrument van verzet. De taal van de commercie verandert in spiegels met scherpe randen die het geweld van de koloniale blik weerspiegelen.

Naast zijn kritiek op kapitalistische logistiek en handel presenteert Paulo Nazareth *KaÁguy Rupigua*, een fotografisch- en geluidswerk dat dient als tegengif voor de destructieve gevolgen van de agro-industrie en monocultuur in de wilde natuur en de inheemse gebieden van Brazilië. In een land waar immense stukken inheems bos en land worden opgeofferd aan sojaplantages en veeteelt, documenteert Nazareth het proces waarin hij de inheemse woorden voor diernamen leert van kinderen uit gemeenschappen die al eeuwenlang gebukt gaan onder systematisch geweld, van koloniale etnische zuiveringen tot de voortdurende landroof. De opnames weerklinken als verre herinneringen door de zalen van de tentoonstelling en worden orale amuletten die kennis bewaren en beschermen. Ze bieden weerstand tegen de dreiging van ecologische verwoesting en de genocide op inheemse volkeren.

Het in stand houden van bedreigde kennis krijgt ook vorm in het werk *Palmares/Wakanda*, waarin Nazareth een symbolische brug slaat tussen twee zwarte utopieën, gescheiden door tijd en ruimte. Enerzijds is er Palmares, de legendarische zelfgestuurde gemeenschap van ontsnapte tot slaaf gemaakte mensen in 17^e-eeuws Brazilië, die bijna een eeuw lang standhield tegen Portugese koloniale troepen. Anderzijds is er Wakanda, de fictieve Afrikaanse staat uit de Marvel strip *Black Panther*, die een Afrikaanse samenleving die onaangetast is door kolonialisme voorstelt. Met delicate, weloverwogen steken verweeft Nazareth historische trots met hedendaagse dromen over vrijheid.

In scherp contrast met Nazareth's verfijnd borduurwerk staat zijn site-specifieke video-installatie *Ode to the Sovereignty of Africa*, die de tweede zaal volledig inneemt. Hier zijn 54 vlaggen te zien, symbolen van alle Afrikaanse staten. De vervagende kleuren en versleten stoffen verbeelden de geleidelijke afbrokkeling van opgelegde grenzen. De steigerpalen waarop ze zijn gemonteerd verwijzen naar de kunstmatigheid van de grenzen die tijdens het kolonialisme werden getrokken en naar de machtsstructuren die ze nog steeds in stand houden. Zo vormt dit werk een voortzetting van Nazareth's levenslange onderzoek: hoe blijven de kunstmatige grenzen van Afrika de welvaart en het welzijn van Europa en het Westen in stand houden?

De ruimtelijke reis van de tentoonstelling bereikt een hoogtepunt wanneer bezoekers de industriële trap beklimmen om *Oi Ori Buruku* te ervaren. In deze video staat een Nigeriaanse immigrant bovenop het Edifício Itália in São Paulo, terwijl hij de stad in het Yoruba vervloekt. De projectie wordt gevisualiseerd naast een panoramisch raam met uitzicht over Brussel, waardoor de twee steden overlappen. De titel—te vertalen als 'slechte mentaliteit', waarbij 'Ori' verwijst naar de essentie van het zijn—benadrukt het geweld van gedwongen aanpassing. De vloeken, die eeuwen van geweld en onderdrukking overbruggen, veranderen het behoud van taal tot een daad van verzet. De stem van de immigrant klinkt niet als een smeekbede, maar als een krachtige verklaring: een weigering om zich te onderwerpen aan de aanpassing die de stedelijke moderniteit oplegt.

Het thema van verzet bereikt een hoogtepunt in Nazareth's bewuste keuze om pas naar Europa te reizen nadat hij elk Afrikaans land heeft bezocht. Hiermee bekritiseert hij hoe artistieke circulatie vaak de sporen van koloniale patronen volgt. Zijn aanwezigheid, doordrenkt met de veerkracht van cultureel erfgoed en orale tradities, wordt in plaats daarvan voelbaar gemaakt via *Paulo Nazareth Ltda.*—een netwerk van familieleden en partners die de tentoonstelling in zijn plaats activeren. Samen transformeren zij de ruimte tot een levend archief van verhalen

en getuigenissen die al generaties lang worden doorgegeven. Hun stemmen doorbreken het monddood maken en overstijgen de grenzen van sterfelijkheid en onderdrukking. De fragmentarische, maar onmiskenbare sporen nodigen bezoekers uit tot aandachtig luisteren. Zo wordt de tentoonstelling zelf een getuigenis van de blijvende kracht van verhalen die weigeren uitgewist te worden.

Curator: Fernanda Brenner

Assistant curator: Mel Marcondes

BIOGRAFIE

Paulo Nazareth (oude man geboren in de stad Borun Nak [Vale do Rio Doce] Minas Gerais) woont en werkt over de hele wereld. Zijn werk is vaak het resultaat van precieze en eenvoudige gebaren die bredere gevolgen teweegbrengen, waarbij hij de aandacht vestigt op kwesties als immigratie, racialisering, globalisering, kolonialisme en de effecten daarvan op de productie en consumptie van kunst in zijn geboorteland Brazilië en de Global South. Nazareths werk uit zich in video, fotografie en gevonden voorwerpen, maar zijn sterkste medium is wellicht de relaties die hij aangaat met mensen die hij onderweg tegenkomt — in het bijzonder zij die onzichtbaar moeten blijven vanwege hun juridische statuut of onderdrukt worden door overheidsautoriteiten. In bepaalde aspecten belichaamt Nazareth opzettelijk het romantische ideaal van de rondtrekkende kunstenaar op zoek naar zichzelf en universele waarheden, om de stereotype veronderstellingen over nationale identiteit, culturele geschiedenis en menselijke waarde bloot te leggen.

BEDANKT VOOR UW BEZOEK!

Met de genereuze steun van:

Mendes Wood DM

Met dank aan:

Felipe Dmab, Carolyn Drake Kandiyoti, Verônica Hornyanski, Mel Marcondes, Wanling Chang, Melissa Ganaha, Ana Gonçalves da Silva, Ana Maria da Silva, Matthew Wood, Julia Moreira, Renato Silva, Julio Nazareth

Productieteam WIELS:

Nicolas Garcia Baino, Jean-Baptiste Tricot, Eline Harmse, Arthur Calloud, Mara Jenny, Camiel Vandenbussche, Raphael Vanhoostenberghe, Aira Garcia Lacarta, Maria Krisztina Nagy
En stagiaires: Giorgia Dargenio, Francesca Weber

CAM [Cooperativa de Apoio Mútuo a Imigrantes]:

Aissatou Ba, Faty Dialo, Farmata Sow

 WielsBrussels

 WIELS_brussels

 wiels_brussels

Evenementen en meer info via

WIELS.ORG

Vlaanderen
verbeelding werkt

FÉDÉRATION
WALLONIE-BRUXELLES

be
be.brussels

brussel

Radiophones
Bruxelles

loterie nationale
BIJEN PLUS WIEZ JOUET

6 nationale loterij
MEER DAN SPELEN

Duvel

PHILLIPS

J.P.Morgan
Private Bank

AUREUS
ART & SCIENTIA

DELVAUX
FROM THE KINGDOM OF BELGIUM

De Standaard

KLARA

Knack
weekend
FOCUS

LE VIF
weekend
FOCUS

La Libre

la 1ère

l'etroit

MU3

Mendes
Wood
DM